

Het visuele leersysteem

Omgaan met beelddenkers

Alle mensen worden als beelddenker geboren. Ze ruiken, voelen, proeven, zien, horen en doen. Er is nog geen taal. In contact met de talige omgeving ontwikkelt zich het taaldenken. Rond hun kleutertijd ontwikkelen mensen onbewust een voorkeur voor het beelddenken of taaldenken. Hoe kun je omgaan met beelddenkers in je klas?

Marion van de Coolwijk is een bekend kinder- en jeugdboekenauteur, eigenaar van de onderwijsorganisatie Instituut Kind in Beeld en lesauteur van vele bekende leermethoden. Zij is tevens secretaris en bestuurslid van de Stichting Beelddenken Nederland

Er waren eens drie vliegen die het niet eens konden worden over hoe een olifant er nu precies uitziet. Eén vlieg die op zijn rug zat, zei: 'Een olifant is een grote grijze vlakte waarvan je het einde niet kunt zien.'

Een andere vlieg zat op de slurf en zei: 'Welnee, een olifant is net een oude gerimpelde en snuivende kronkelslang.'

De derde vlieg die op een poot van de olifant zat, zei: 'Dat is niet waar! Een olifant is dikke, hoge boom, waarvan je de bladeren niet kunt zien.'

Drie vliegen zaten op dezelfde olifant en allemaal hadden ze een ander beeld van het dier. En eigenlijk hadden ze alle drie gelijk: vanuit hun gezichtsveld konden ze ook niet meer zien! Bij een talige weergave van OLIFANT is er maar één correcte manier: de letters en de volg-

orde ervan staan vast. Er is echter ook een beeldende weergave: de olifant zelf. Zijn omvang, slagstanden, slurf, wapperoren, het gevoel dat hij oproept ... Om dit aan een ander duidelijk te maken, zijn er vele manieren en mogelijkheden. Het voorbeeld van de vliegen geeft aan dat er veel misverstanden kunnen ontstaan. Beeld is moeilijk te vatten in taal (Van de Coolwijk, 2012).

Ontwikkeling

Alle mensen worden als beelddenker geboren. Ze ruiken, voelen, proeven, zien, horen en doen. Er is nog geen taal. In contact met de talige omgeving ontwikkelt zich het taaldenken. Uit onderzoek blijkt dat mensen rond hun kleutertijd onbewust een voorkeur ontwikkelen voor het beelddenken of taaldenken (Murre, 2010). Deze voorkeur is voor ruim 40 procent erfelijk bepaald, blijft het gehele leven aanwezig en heeft dus constant invloed op hoe men denkt, leert en werkt.

Wat is beelddenken?

Beelddenken is denken in beelden en gebeurtenissen. Het is een ruimtelijke manier van denken: driedimensionaal, snel en ongeordend. Beelddenkers 'zien' beelden van situaties en handelingen, waarin meerdere zaken naast elkaar zichtbaar worden, op elkaar inwerken en dan een betekenisvol geheel vormen (Ojemann, 1987).

Beelddenken is voor het eerst benoemd door Maria Johanna Krabbe (1889-1965) in de jaren dertig van de vorige eeuw. Zij werkte als logopediste met jeugd en merkte dat het leren bij toch intelligente kinderen zeer moeizaam verliep. Zelfcorrectie was niet mogelijk en deze kin-

Algemene kenmerken van beelddenkers

Beelddenkers:

- overzien in één oogopslag ingewikkelde situaties;
- leggen snel logische verbanden;
- associëren razend snel;
- denken als vanzelf 'out of the box', wat kan leiden tot hoogst originele oplossingen;
- zijn visueel sterk en auditief zwak;
- zijn zeer creatief;
- hebben woordvindingsproblemen: het beeld moet omgezet worden in taal;
- 'zien' het al helemaal voor zich en willen direct aan de slag;
- werken vanuit overeenkomsten, en zien slecht verschillen;
- werken vanuit het geheel (divergerend);
- hebben moeite met volgordegericht werken en denken;
- nemen informatie gelijktijdig op (simultaan);
- hebben structuur en kaders nodig.

Twan Wiermans Fotografie

deren gebruikten constant ezelsbruggetjes om dingen te onthouden. Automatiseren was een probleem. Maria zocht naar een onderling verband en vond dit in de manier van denken van deze kinderen: een denken in beelden en handelingen. Zij noemde dit beelddenken.

Snel denken

Intelligente (hoogbegaafde) mensen zijn veelal beelddenker. Met beelden kun je snel, creatief en associatief denken (Silverman, 2002). Taal-denken verloopt veel trager en in vaste volgorde. Als je bedenkt dat je 32 beelden per seconde kunt denken, tegenover maar 2 woorden per seconde, is het duidelijk dat beelddenkers gesproken of geschreven taal vaak saai en langzaam vinden. Dit snelle beelddenken houdt ook in dat het moeilijk is om gedachten duidelijk te verwoorden. Beelddenkers spreken zinnen vaak half of onvolledig uit, of slaan delen van een verhaal over; het beeld is immers al wel 'gezien' in het hoofd.

Misverstanden

Beelddenkers denken dus primair (eerste reactie) in beelden en gebeurtenissen. De meesten kunnen in tweede instantie ook het taal- en begrip-denken toepassen. Zij ondervinden geen problemen in het talige onderwijs. Beelddenkers die het talige niet onder de knie (kunnen) krijgen,

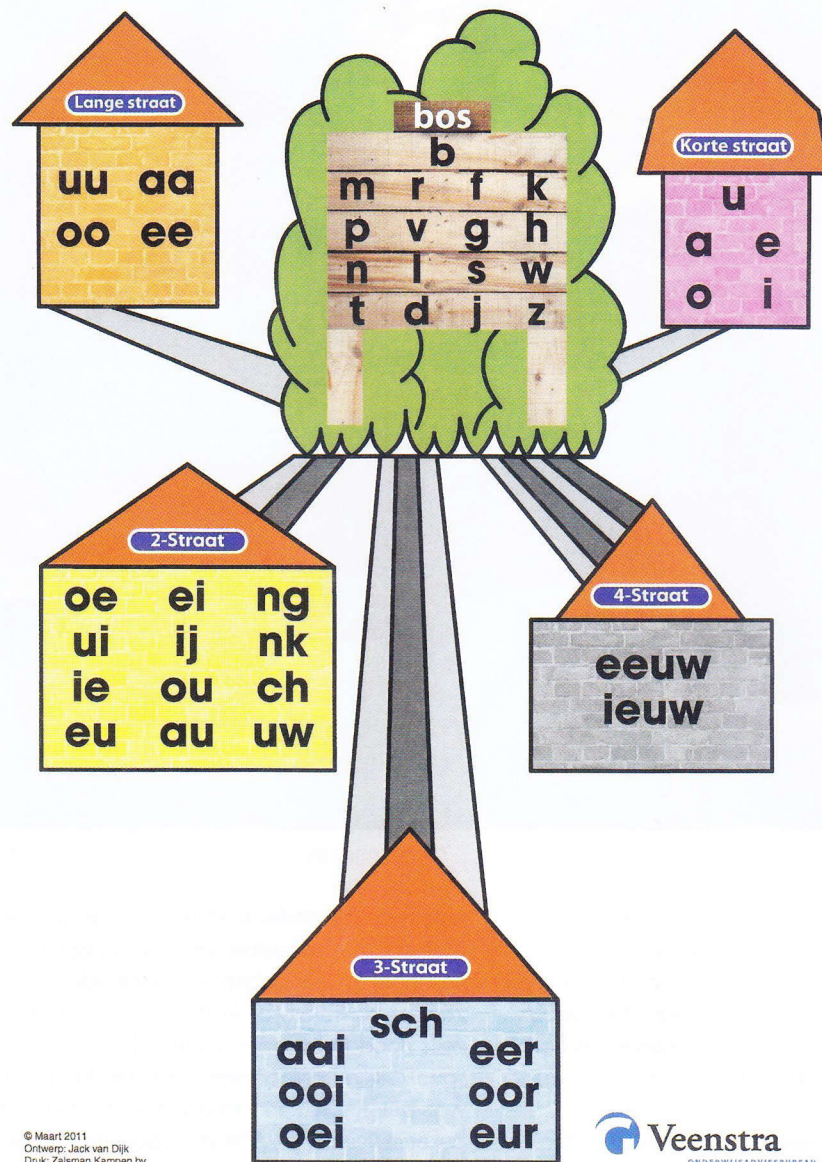
lopen vast bij onder andere het lezen (fonologie), spellen (woordbeeld), automatiseren (rekenen) en tekstbegrip. Bij omstandigheden zoals dyslexie en/of AD(H)D kunnen kinderen zelfs noodgedwongen vasthouden aan het oorspronkelijke beelddenken. Er komt dan niet uit wat erin zit. 'Ik ben niet bom!' is daarbij een bekende uitspraak (Van de Coolwijk, 1999). Bij beelddenkers komt alle informatie tegelijk binnen: zien, horen, voelen, proeven, horen en denken. Hierdoor komen beelddenkers vaak als →

*Door het snelle denken
dwaalt een beelddenker
soms af in de eigen
gedachtewereld*

Kenmerken van beelddenkers op school

Beelddenkers:

- lezen naar context en vorm, niet op details;
- slaan de fonologische leesprocedure over en stappen direct over op de lexicale;
- horen klanken in woorden niet of slecht;
- spreken woorden naar klank uit en voegen eigen beeld toe (rondte, brooderham);
- lezen/schrijven beeldloze woorden niet (de, in, naar etc.);
- luisteren slecht, maar zijn niet doof. Het zien gaat voor het luisteren!;
- zijn snel afgeleid, doordat ze met al hun zintuigen gelijktijdig informatie opnemen;
- maken bij spelling veel oriënteringsfouten (straat-staart, b-d, v-f etc.);
- moeite met hoeveelheidsbegrip en inzicht bij rekenen;
- zwakke automatisering letters, sommen tot 20 en tafels (blijven tellen);
- nemen taal letterlijk (spreekwoorden, gezegdes, mopjes).

Letterposter
(Veenstra
Onderwijsadvies)

© Maart 2011
Ontwerp: Jack van Dijk
Druk: Zalsman Kampen bv

Veenstra
ONDERWIJSADVIESBUREAU

impulsief en hyperactief over. Een link naar ADHD is snel gemaakt, maar onjuist. Tegelijkertijd kan een beelddenker dromerig en afwezig overkomen. Zijn snelle denken maakt dat hij in zijn eigen gedachtewereld afdwaalt en zich afsluit voor zijn omgeving. Dit heeft niets te maken met ADD, een ASS of gehoorproblemen. Luisteren is gewoon een zwakke leeringang (zintuig) voor beelddenkers. Wat ze zien, verdringt datgene dat ze horen.

Signaleren

Om het beelddenken te signaleren wordt tot op heden het *Wereldspel* gebruikt, in combinatie met een didactisch onderzoek. Pedagoog Nel Ojemann (1914-2003) combineerde het gedachtegoed van Maria Krabbe met het proefschrift van kinderpsychiater L.N.J. Kamp *Speldiagnostiek* en standaardiseerde het *Wereldspel*.

Dit non-verbale onderzoeksinstrument brengt tevens het cognitieve en het sociaal-emotionele niveau van het kind in kaart. Doordat er **zonder taal** getoetst wordt, ontstaat inzicht in de werkelijke talenten en capaciteiten van het (taalzwakke) kind (Ojemann/Ockels, 1997). De werkgroep Onderwijs van Stichting Beelddenken Nederland is op dit moment bezig met een verantwoorde signaleringsvragenlijst voor leerkrachten, waarbij een eerste indicatie kan worden gegeven als start voor verder onderzoek.

Bij Lannoo Campus verschijnt een boek voor kinderen. Aan de hand van de illustraties en korte teksten wordt uitgelegd wat beelddenken is en wat het met je doet. Op school, maar ook thuis. Een handige leidraad voor wie het beelddenken wil signaleren (Lammers van Toornburg, Van de Coolwijk, De Wit, 2013).

Max (9) is een slim, creatief en leergierig kind. Al op driejarige leeftijd benoemde hij de letters en cijfers. In groep 3 was Max geen hoogvlieger met lezen en rekenen. Zijn scores waren net aan voldoende. Dit in tegenstelling tot zijn algemene gedrag en niveau bij andere vakken. De juf vertelde dat Max in de gaten werd gehouden in verband met mogelijke dyslexie. Hij moest extra oefenen, ook thuis. Max werd stiller en stiller.

In overleg met school werd er een beelddenk-onderzoek afgenomen, waaruit bleek dat Max zeer visueel was ingesteld en moeite had met het talige denken. Zijn cognitieve vermogens waren bovengemiddeld, waardoor hij behoorlijk kon compenseren. Op school was dit niet zichtbaar.

Max leerde gebruik te maken van visuele leer-technieken uit de Leren Leren Methode (Van de Coolwijk, 2012). Deze manier van werken biedt direct toegang tot het lange termijngeheugen (automatiseren). Hij leerde werken vanuit het geheel. Dus eerst de gehele lesstof overzien (overzicht), dan de functie (het nut) ervaren, pas daarna leren. Bij lezen dus eerst alle letters/klanken rubriceren naar functie, dan pas leren (zie de Letterposter van Veenstra Onderwijsadvies).

Max leerde het taaldenken te combineren met zijn oorspronkelijke beelddenken. Zijn zelfvertrouwen groeide en de Cito-scores verbeterden zichtbaar. De leerkracht heeft de aantekening 'dyslexie' laten vervallen en zich verdiept in het beelddenken. Tot haar verbazing kwam ze erachter dat ook zij een visuele voorkeur heeft. Nu werkt ze in haar klas divergerend: ze geeft eerst het kader, de functie en de overeenkomsten aan met wat al bekend is, om zich daarna pas op de details te richten.

Visueel leren

Visueel leren heeft de toekomst. De landelijke onderwijsorganisatie 'Beelddenken in de praktijk' richt zich al jaren op het begeleiden, signaleren en diagnosticeren van het beelddenkende kind. In de huidige beeldmaatschappij zullen de beelddenkers een steeds grotere plaats innemen. In het bedrijfsleven is grote behoefte aan creativiteit en innovatieve denkwijzen. Tegelijkertijd verliezen we door ons talige onderwijssysteem veel (visueel) talent (Freed/Parsons). Visueel leren geeft succeservaringen en houdt talentvolle kinderen gemotiveerd. Ze leren anders. Niet vanuit de details of losstaande feiten, maar vanuit het geheel, het kader. Niet gericht op verschillen, maar gericht op overeen-

In de praktijk:

Zo ga je om met beelddenkers:

- Een beelddenker ziet overeenkomsten, geen verschillen! Ga bij het aanleren van nieuwe informatie uit van wat het kind al weet (overeenkomst). Zeg dus niet: 'Zie je de verschillen tussen de letter b en d?' Maar benoem als de overeenkomsten en ga van daaruit met het kind zoeken naar de verschillen.
- Een beelddenker hoort klanken in woorden en woorden in zinnen niet goed. Dit komt, omdat het beeld de taal verdringt. Ze slaan vaak betekenisloze woorden (in, na, op, het) over bij het schrijven. Zorg dat ze zich bewust worden van deze valkuil. Laat ze bij dictie eerst goed luisteren hoeveel woorden er in de zin te horen zijn. Voor ieder woord zet het kind een pion op tafel. Als het juiste aantal pionnen staat, wordt de zin pas opgeschreven en gecontroleerd.
- Een beelddenker automatiseert slecht. Door gebruik te maken van alle leeringangen (zintuigen) zal lesstof beter naar het langetermijngeheugen gaan. Denk hierbij aan bewegen, kleuren, zelf ervaren, voelen, proeven, ruiken, associëren (waar denk je aan, waar lijkt het op?) en visualiseren (zie het voor je en spel het woord van voor naar achter en van achter naar voor). Beelddenkers kunnen dit heel goed.
- Beelddenkers hebben kaders nodig. Geef aan het begin van een les, uitstapje, dag, week of zelfs jaar aan wat het eindpunt is, het doel. Zo is er zicht op het geheel en het verband. Dat geeft rust en motiveert.

komsten en logische verbanden. Niet kopiëren, maar creëren.

Taal en beeld ... ze hebben elkaar nodig! (Van de Coolwijk, 2010). Visueel leren is voor iedereen, omdat het aansluit bij ieders oorspronkelijke denken: het beelddenken. ●

Kans maken op een boek over beelddenken?

Uitgeverij Lannoo en Kind in Beeld stellen ieder drie exemplaren beschikbaar van het boek *Ben ik in beeld?* en *Beelddenken, visueel leren en werken*.

Stuur een e-mail naar: jsw@thiememeulenhoff.nl

VERDER LEZEN!

- Coolwijk, M. van de (2012). *Beelddenken, visueel leren en werken*. Houten: Lannoo.
- www.stichtingbeelddenken.nl (Stichting Beelddenken)
- www.bdip.nl (Beelddenken in de praktijk)

LITERA TUUR!

De literatuurlijst kun je downloaden op www.jsw-online.nl